

BA III. és OMA III. évfolyam történelem – 2018/2019 első félév
Előadó: Velkey Ferenc
Magyarország a polgári átalakulás megalapozó időszakában
(vagy) **Újkori magyar történelem I.**
Neptun kódok: BTTR261BA, BTTR261OMA

- A. *Tételsor*
- B. *A kötelező és ajánlott irodalmak listája*
- C. *A szóbeli kollokvium rendszere és menete*

Tételsor (A.)

I, Szakmai elemzések, korproblémák:

- 1, A „reformkor” ideje – a kortársak ideje.** Kronológiai dilemmák: a megszakított/folytonosság vita; korszakok-korszakhatárok (1790–1848), jelenségek a „hosszú” és a „rövid” tartamok felől nézve. „Nemzedékek”, időkonstrukciók az egykori közbeszédben és időélmények a hétköznapi tapasztalatokban.
- 2, Rendi társadalom: változásban.** Státuszok, élethelyzetek az átalakuló keretek között (demográfia, etnikai viszonyok, életkeretek, új társadalmi szerepek, mobilitás, életmód stb.).
- 3, A „közös teherviselés” társadalom- és politikatörténete.** A nemesi társadalom, a kiváltságrendszer, a jogkiterjesztés logikája és korlátai, a „közös teherviselés kívánalma, részleges koncepciója, fél sikerei és kudarcai az 1848-as megvalósulásig.
- 4, „Örökváltás” és jobbagyi társadalom.** Az „örökváltás” társadalomtörténeti összefüggései, változatai a reformkor szellemi és politikai küzdelmeiben, és (ha nem is végleges) lezárása 1848-ban, a korszak paraszti társadalma.
- 5, Gazdaság, gazdaságpolitika a század első felének Magyarországn.** Az agrárágazatok, infrastruktúra és ipar, kereskedelem és vámpolitika, konjunktúrák, dekonjunktúrák és pénzügypolitika. Gazdaságpolitikai viták az 1840-es években.
- 6, Művelődés, nyilvánosság, egyesületek.** Művelődési viszonyok és szellemi áramlatok, kulturális intézmények, a sajtó története, kaszinók, körök és egyéb egyesületek.
- 7, Nemzettudat és nacionalizmus.** A magyar „államnyelvért” vívott küzdelem folyamata, nemzetfogalmak, politikai koncepciók, nemzetiségi társadalmak és mozgalmak, konfliktusok és megoldási kísérletek. A reformmozgalom a nacionalizmuselméletek tükrében.
- 8, A reformmozgalom értékvilága: a közös alapok és a viták.** A helyzetelemző-programadó művek, jogkiterjesztés és érdekegyesítés, a „szabadságok” helyébe állított „szabadság.” Liberális nacionalizmus avagy (nemzeti) liberalizmus. Programok és programviták (a Széchenyi–Kossuth és a centralista–municipalista vita).
- 9, Állagörzők és „fontolva haladók.”** A konzervativizmus jellegváltozásai, iránykeresései a Dessewffyék példája alapján. A kormánypolitika intézményei, változások Bécsben és a dikasztériumokban. Kormányzati reformtörekvések.
- 10, Egy különleges reformer identitás rögzülése: az „erényszövetség.”** Széchenyi, Wesselényi, Eszterházy (Mihály) „szövetségének” története, Széchenyi és Wesselényi sajátos-különböző reformer-önképei, korszakos reformer identitás-konstrukciók és küldetésstudatok.
- 11, A „legnagyobb magyar.”** Egy névhelyettesítő metafora születése és működése. Kossuth három megnyilatkozásának (1840–1841) elemzése, Széchenyi reakciói. A „metafora” használati értéke és problémái, fények és árnyak Széchenyi életében.
- 12, A haza „Mózese”, „bölcsé”, „Egmontja”, „hajósa” ...** A reformkor „nagyjai” a kollektív emlékezetben, a meghatározó névhelyettesítő metaforák, az idealizáció és deheroizáció buktatói, fények és árnyak.

II, „Történetek” kronologikus rendben (köztörténet, politikatörténet, hadtörténet)

- 1, **Rendi-nemzeti mozgalom és a közjogi kompromisszum** (1790–91).
- 2, **A reformok és reformerek sorsa** az 1790-es évek közepén. A Martinovics-szervezte összeesküvés története (és értékelései).
- 3, **Magyarország a háborúk forгатagában** (1792–1815), hadszervezet, győri csata, hadfi-sorsok, háborúk és békék.
- 4, **Kompromisszumok és konfliktusok kora:** közélet a háborúk korában (1795–1815),: az udvar és a rendek küzdelmei (1815–1830) **a rendi dualizmus intézményrendszere.**
- 5, **A „reformkor” genezise** és az első „reformországgyűlés” témái, erőviszonyai (1830–36).
- 6, **A „kormányzati terrorizmus”** politikája és küzdelmes feloldása (1834–40).
- 7, Egy (sokat ígérő) **diéta-közi ciklus** és egy kudarcos országgyűlés (1840–44).
- 8, Diéta utáni **útkeresések: „szociális mozgalmak”, politikai programok és pártküzdelmek** (1844–1848).
- 9, **A „törvényes forradalom”** (1848. március–április).
- 10, Az új politikai rendszer és **a Batthyány-kormány** mozgástere. Stabilizációs kísérletek; népképviselői országgyűlés, bel- és külpolitika (1848. április–szeptember).
- 11, **1848–49 had- és politikatörténete I.** Felkészülés, hadszervezés és helytállás, a „téli hadjárat”.
- 12, **1848–49 had- és politikatörténete II.** A „szabadság őrárosa”, kormányzat és honvédő háború a tavaszi hadjárattól Komáromig.

III, Klasszikus reformer-portrék:

- 1, **Széchenyi István** politikai pályája és reformeszméi.
- 2, **Wesselényi Miklós** az irányadó és mozgalmórszervező politikus.
- 3, **Deák Ferenc** politikai portréja (és reformkori pályaszakasza).
- 4, **Kossuth Lajos** útja a kormányzó-elnökségig.
- 5, **Batthyány Lajos**, az első miniszterelnök politikai jellemrajza.
- 6, **Eötvös József**, a centralisták vezető személyisége.
- 7, [1–6 helyett] **Szabadon választott reformkori életpálya***

A kötelező és ajánlott irodalmak listája (B.)

I, Jegyzetek

a, Általános jegyzetként (az egyik „kötelező”):

- 1, **Polgárosodás és szabadság (Magyarország a XIX. században)**. Szerk.: Veliky János. Nemzeti Tankönyvkiadó. Bp., 1999. [Műhely: DE TI, a von. részek szerzői: Gunst Péter, Veliky János, Velkey Ferenc.]
- 2, [vagy:] **Magyarország története a 19. században**. Szerk.: Gergely András. Osiris Kiadó. Bp., 2003. [2005 stb.] Műhely: ELTE TI, a von. részek szerzői: Gergely András, Pajkossy Gábor, Fónagy Zoltán, Dobszay Tamás.]
- 3, [vagy:] **Csorba László – Velkey Ferenc: Reform és forradalom (1790–1848)**. Csokonai Kiadó. Történelmi Kézikönyvtár. Debrecen, 1998.

b, Ajánlott szakspecifikus jegyzetek a társadalom, gazdaság, művelődés, eszme- és hadtörténehez:

- 1, Gyáni Gábor – Kövér György: Magyarország társadalomtörténete. A reformkortól a második világháborúig. Bp., 2006. –188.
- 2, Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig. Bp., 2002. Kaposi Zoltán: Magyarország gazdaságtörténete 1700–1848. 161–242.
- 3, Magyar művelődéstörténet. Szerk.: Kósa László. Osiris, Bp., 2003. Kósa László és Szegedy–Maszák Mihály von. fejezetei. 258–397.
- 4, Takáts József: Modern magyar politikai eszmetörténet. Osiris Kiadó, Bp., 2007. 8–74.
- 5, Magyarország hadtörténete III. Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718–1919. Szerk.: Hermann Róbert. Zrínyi Kiadó, Bp., é. n. 65–170.

c, Kötelező rövid életrajzok a történelmi portrékhoz „jegyzetként”:

A **Magyar Szabadelvűek sorozat** (Új Mandátum Kiadó, Budapest, 1998–99, 2003.) vonatkozó kötetek bevezetői: Erdődy Gábor: Batthyány Lajos; Fónagy Zoltán: Wesselényi Miklós; Gergely András: Széchenyi István; Molnár András: Deák Ferenc; Pajkossy Gábor: Kossuth Lajos; Veliky János: Eötvös József. [vagy:] Nagy képes millennium arcképcsarnok. 100 portré a magyar történelemből. Szerk.: Rác Árpád. Rubicon-Aquila-Könyvek. [Bp., 1999. v. 2000.]

d, Forgatható kézikönyvek

- 1, Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből 1823–1848. I–III. Bp., 1886.³
- 2, A magyar nemzet története VIII–IX. Szerk.: Szilágyi Sándor. VIII. köt. Marczali Henrik: Magyarország története III. Károlytól a bécsi congressusig 1711–1815. Bp., 1898.; IX. köt. Ballagi Géza: A nemzeti államalkotás kora 1815–1847. Bp., 1897.
- 3, Hóman Bálint – Szekfű Gyula: Magyar történet. VII. (Az 1. kiadásban). Szekfű Gyula: A tizenkilencedik és a húszadik század. Bp., [1933.]
- 4, Magyarország története 1790–1848. [Magyarország története tíz kötetben. 5/1–2.] Szerk.: Vörös Károly. Bp., 1980.
- 5, Erdély története. II. és III. köt. Szerk.: Makkai László, Szász Zoltán. Bp., 1988.
- 6, A magyar sajtó története I. 1705–1848. Szerk.: Kókay György. Bp., 1979.
- 7, Magyar Alkotmánytörténet. Szerk.: Mezey Barna. Osiris. Bp., 1998.

II. Forrásjegyzék a tételek sikeres földolgozásához:

Kötelező jelleggel:

1, Magyarország története a 19. században. Szöveggyűjtemény. Szerk.: Pajkossy Gábor. Osiris Kiadó. Bp., 2003.] 23–264. Elsősorban a következő dokumentumok: I: 2, 4, 6, 9, 12, 13, 15.; II: 2–5, 8–11, 14–17, 19–21; III: 1–5.

Erősen ajánlottan:

2, Gróf Széchenyi István: Hitel. Pesten. 1830. Elsősorban: I–40., 264–270.

- 3, Széchenyi István: Napló. Vál. szerk...: Oltványi Ambrus. Gondolat. Bp., 1978. [vagy: Osiris. Bp., 2002.] Elsősorban: 1825–26, 1836, 1847–48 (ápr. 11-ig). bejegyzései.
- 4, B. Wesselényi Miklós: Balítéletekről. Bukarestben, [valójában: Lipcse] 1833. Elsősorban: 48–81.
- 5, Kölcsey Ferenc: Országgyűlési napló. S. a. r.: Völgyesi Orsolya. Universitas. Bp., 2002. Elsősorban: 9–33. 70–71, 88–92.
- 6, Kossuth Lajos vezércikkei a Pesti Hírlapban. Több forráskiadványban. Újabban: Pajkossy G., 1998., Szöveggy., Diószegi György: Kossuth Lajos üzenete. Bp., 1988.
- 7, Eötvös József cikkei a centralisták alapeszméiről. Több forráskiadványban. Lásd pl.: Eötvös József művei. Reform és hazafiság II. köt. Szerk.: Fenyő István. Bp., 1978. Elsősorban: Agricola levelei I–VII. és 119–136., 181–192.

III. Irodalom a tételek igényes kidolgozásához:

(Nem a teljes köteteket ajánlott elolvasni, hanem csak a tételekhez illeszkedő egyes részeket, kiválasztott fejezeteket.)

- 1, Benda Kálmán: Emberbarát vagy hazafi? Tanulmányok a felvilágosodás korának magyarországi történetéből. Bp., 1978. 64–104. 105–212.
- 2, Poór János: Kényszerpályák nemzedéke 1795–1815. Bp., 1988.
- 3, Kosáry Domokos: Napóleon és Magyarország. Bp., 1977.
- 4, Gergely András: Egy nemzetet az emberiségnek. Tanulmányok a magyar reformkorról és 1848-ról. Bp., 1987. 9–98., 99–135., 380–429.
- 5, Kövér György szerk.: Magyarország társadalomtörténete. I. A reformkortól az első világháborúig. (Szöveggyűjtemény.) 1. Bp., é. n.
- 6, Orosz István: Magyarország gazdasága a feudalizmus alkonyán. In: Magyarország agrártörténete. Bp., 1996.
- 7, Orosz István: A jobbágyvilág megszűnése Magyarországon. Debrecen, 2010.
- 8, Varga János: Helyét kereső Magyarország. Politikai eszmék és koncepciók az 1840-es évek elején. Bp., 1982. 9–92.
- 9, Dénes Iván Zoltán: Liberális kihívásra adott konzervatív válasz. Budapest, Argumentum, Bibó István Szellemi Műhely. 2008. 15–28, 39–73.
- 10, Varga János: Keresztútban a Pesti Hírlap. Az ellenzéki és középtas liberalizmus elválása 1841–42-ben. Bp., 1983.
- 11, Kecskeméti Károly: Magyar liberalizmus 1790–1848. Bp., 2008.
- 12, Oplátka András: Széchenyi István. Bp., 2005. [vagy:] Csorba László: Széchenyi István Bp., 1991.
- 13, Trócsányi Zsolt: Wesselényi Miklós és világa. Bp., 1970.
- 14, Deák Ágnes–Molnár András: Deák Ferenc. Bp., 2003.
- 15, Kosáry Domokos: Kossuth Lajos a reformkorban. [Új kiadás:] Bp., 2002. [és/vagy:] Szabad György: Kossuth politikai pályája ismert és ismeretlen megnyilatkozásai tükrében. Bp., 1977. 9–110.
- 16, Fenyő István: A centralisták. Egy liberális csoport a reformkori Magyarországon. Bp., 1997.
- 17, Urbán Aladár: Batthyány Lajos miniszterelnöksége. Bp., 1986. 13–233.
- 18, Gergely András: 1848-ban hogy is volt? Tanulmányok Magyarország és Közép-Európa 1848–49-es történetéből. Osiris Kiadó, Bp., 2001.
- 19, A szabadságharc katonai története: Pákozdtól Világosig. 1848–1849. Szerk.: Bona Gábor. Zrínyi Kiadó. Bp., 1998.
- 20, Hermann Róbert: 1848–1849. A szabadságharc hadtörténete. Korona Kiadó, Bp., 2001.

A szóbeli kollokvium rendszere és menete (C.)

A vizsgázó három tételt húz az I–III. tételsorokból.

A három sorra azért van szükség, hogy a kiegészítő kérdések is, amelyek által a konkrét tételtudás mellett felmérhető a vizsgázók általános felkészültsége, véletlenszerűen legyenek meghatározva. A tételek között vannak átfedések, törekedjenek arra, hogy mindig az adott témakör összefüggésében mozgósítsák az anyagot!

***A kijelölt portrék esetén lehetséges a „választás” vagy a „csere”, amennyiben...**

...a vizsgázó nem jegyzetszerűen, hanem mély-összetett olvasottsággal készül fel egy reformkori személyiségből. Csak akkor válasszák ezt a lehetőséget, ha ismerik a releváns (vagy modern) biográfiákat a „hősükről”, forgatták a vonatkozó forrásgyűjteményeket, tájékozódtak az irodalomban. (Lehet akár méltóságviselő, reformer vagy konzervatív politikus, szép- vagy közíró; jelentős forrásbázist hátrahagyó nemes, polgár, jobbágy stb.).

A vizsgázó a fő tételéről (az I–II. közül kerül ki) önállóan, felépített felelet formájában ad számot.

Fontos! Az elmúlt évek tapasztalata azt mutatta, hogy a hallgatók java része egy adott témakörrel 3–4 percig sem tud összefüggően beszélni, és a vizsga leelejétől tanári kérdéseket vár, hogy csak egyszerű tények (faktumok) formájában keljen a megtanultakat visszaadnia. A vizsga első szakaszában erre nem kerül sor. A szóbeli szakmai kultúra fontos eleme az összefüggő gondolatsorok önálló felépítése (visszaadása), s ezért a vizsgáztató türelmesen várja majd, hogy a vizsgázó 8–10 percig önállóan feleljen.

A vizsgázó a másik két tételéből kapja a kiegészítő kérdéseket.

Rövid kifejtések, fogalmak, nevek, jelenségek kérdés-felelet és beszélgetés formájában.

Értékelés

- Az előadás látogatása természetesen nem feltétele a jelesnek, már csak azért sem, mert az óraütközések az adott oktatási rendszerben kikerülhetetlenek. Kérem az érintett hallgatókat, hogy azokról a témákról, amelyek csak az előadáson hangzottak el, szerezzenek a kollégáiktól jegyzeteket, és/vagy az órán a témákhoz megjelölt irodalomból (pl. Lackó Mihály: Egy szállóige keletkezése.) esetleg az előadó publikációiból (pl. „erényszövetség”) készüljenek föl.
- Jeles szintű teljesítmény feltételezi az anyag pontos ismerete mellett az elmélyültebb háttértudást, önálló elemzést, véleményalkotást és/vagy olvasottságot, a szakirodalmi jártasságot, a főtétel összefüggő átadását. (A korrekt-megfelelő jegyzettudás önmagában jóra érdemesít, ennek teljesen hibátlan változata azonban érhet még jelest.)

Debrecen, 2018. szeptember 20-án

(javítva, véglegesítve: december 11-én)

Velkey Ferenc
egy. docens